

ДО МИНИСТЪРА НА ПРАВОСЪДИЕТО
Г-ЖА ДЕСИСЛАВА АХЛАДОВА

Уважаема госпожо министър на правосъдието,

Във връзка с работата ми като съдия-докладчик по н. ч. д. № 3166/2020 г. на Софийския градски съд установих нарушение на основното човешко право на зачитане на личния живот на задържания по делото гражданин и неизпълнение на съдебен акт от страна на държавни структури, учредени към министъра на правосъдието и на бюджетна издръжка.

Фактите са следните.

Българският гражданин А. А. Д. се намира в затвора в гр. София до приключване на цитираното съдебно производство, образувано по предложение на главния прокурор по чл. 457, ал. 1 НПК за решаване на въпроси, свързани с изпълнение на присъда, постановена от съд на Република Албания на 25.06.2018 г., с която А. А. Д. е бил признат за виновен за престъпление по Наказателния кодекс на Република Албания и осъден на наказание лишаване от свобода. Разглеждането по делото е отложено за 11.12.2020 г. с резервна дата 6.01.2021 г. поради неизпълнена молба за международноправна помощ, изпратена от съда чрез Министерството на правосъдието на Република България до Министерството на правосъдието на Република Албания.

По делото е постъпила молба от задържания А. Д., който съобщава на съда, че на 24.11.2020 г. е починала неговата майка, боледувала от Ковид-19, и прави искане да бъде изведен с охрана от затвора в гр. София, за да присъства на погребението ѝ на 5.12.2020 г. от 13,30 ч. на Централните софийски гробища. Съдът служебно е потвърдил, че фактът на смъртта на майката е вписан в актовете ѝ за гражданско състояние в Националната база данни „Население”.

С определение в закрито заседание на 3.12.2020 г. тричленният съдебен състав е приел, на първо място, че в съдебното производство по чл. 457 НПК всички въпроси, които пряко засягат предмета на разглеждане или са съпътстващи като повдигнатия въпрос с молбата на осъдения, са от компетентност на съда като решаващ орган. Поради това съдът е приел, че е в неговите правомощия да реши и въпроса за евентуално конвоиране на осъдения от мястото за задържане до мястото на погребението на майка му.

На следващо място в определението си съдът е взел предвид последиците от осъждането на Република България с решение на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) по делото „Вецев срещу България“, станало окончателно на 2.08.2019 г., за нарушение на чл. 8 от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) по повод на отказ на обвиняемия гражданин да присъства на погребението на брат си на формално основание – липса на процесуален ред. В цитираното решение ЕСПЧ е приел, че българският съд е трябвало да прецени дали подобна намеса в правото на личен живот на обвиняемия, каквато представлява възпрепятстването му да отиде на погребение на близък роднина, е била наложителна – т.е. дали евентуалното конвоиране на задържания е представлявало опасност за обществото. ЕСПЧ е подчертал, че съгласно практиката му по чл. 8 ЕКПЧ правото на разрешение за излизане от местата за задържане по повод присъствие на погребение не е безусловно гарантирано, но именно националните власти, които са сезирани с подобна молба, следва да преценят нейната основателност, а съдът е този, който е трябвало да осъществи контрол върху конкретните мерки от гледна точка на правата, гарантирани от ЕКПЧ.

На следващо място, съобразявайки осъждането на Република България от ЕСПЧ, тричленният съдебен състав по н. ч. д. № 3166/2020 г. на Софийския градски съд е отчел естеството на правото на зачитане на личния живот на всеки човек, защитено в чл. 8 ЕКПЧ и чл. 32 от Конституцията на Република България. Съдът е припомнил, че съгласно чл. 8, т. 2 ЕКПЧ намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

По същество в процесния случай съдът е взел предвид значението на факта, че производството по делото не е приключило по причина, за която осъденият в Република България не носи отговорност, а забавянето се дължи на държавата, издала присъдата, чието приспособяване към българското право е предмет на разглеждане. Съдът е съобразил и това, че по делото не са постъпвали данни за поведението на осъдения в мястото за задържане да е било несъвместимо с вътрешните правила и изискванията за поддържане на обществения ред, нито за съществуване на друг противопоставим на правото на зачитане на личния му живот правен интерес от кръга на посочените в чл. 8, т. 2 ЕКПЧ. Същевременно съдът е отбелязал неминуемата необходимост да бъде отчетено, че молбата е по повод на смъртта на майка, а връзката между

майка и дете представлява съществен компонент от съдържанието на личен живот на всеки човек.

На тази основа съдът е приел, че следва да бъде разрешено извеждането на А. А. Д. и конвоирането му от органите на ОЗ „Охрана“ на 5.12.2020 г. в 13,30 ч. до Централните софийски гробища, за да присъства на погребението на майка си до приключване на траурния ритуал, и е изпратил препис от определението на ОЗ „Охрана“ – София и на директора на затвора в гр. София за сведение и изпълнение.

Определението е било администрирано веднага, като по делото има данни, че е получено по факс от адресатите на 3.12.2020 г. в 15,11 ч. и 15,16 ч.

На 4.12.2020 г. в 12,51 ч. по факс е постъпило писмо от Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, затвора – гр. София с рег. № 7720/3.12.20 г., подписано от ст. комисар Десислав Трайков. В него се посочва следното: „...след анализ на определението и настоящата специализирана нормативна уредба става видно, че не е от компетентността на затвора в гр. София конвоирането на лицето. Надзорно-охранителният състав извършва конвоиране на лишени от свобода и задържани под стража лица до лечебно заведение и до специализираните болници за активно лечение на лишените от свобода по реда на чл. 250, ал. 2 ЗИНЗС (вж. чл. 320, ал. 2 ППЗИНЗС). Въпреки нашето желание да изпълним определението Ви на основание ЗСВ изпадаме в невъзможност. Подобен отговор следва да получите и от органите на ГДО“.

В 13,51 ч. същия ден по разпореждане на съдията-докладчик определението на съда и отговорът от затвора – гр. София са изпратени на директора на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“.

По-късно същия ден в регистратурата на Софийския градски съд е постъпил отговор от директора на РД „Охрана“ – София Ал. Манчев в посоката, спомената от г-н Трайков. В писмото с рег. № 13129/4.12.2020 г. е заявено следното: „Съгласно чл. 391, ал. 3, т. 6 от ЗСВ ГД „Охрана“ конвоира обвиняеми и подсъдими, за които се иска или е постановена мярка за неотклонение задържане под стража, или лица, изтърпяващи наказания в местата за лишаване от свобода, до органите на съдебната власт. В случая Централните софийски гробища не се явява орган на съдебната власт и следва да отправите Вашето разпореждане към друг компетентен орган“.

Този случай – с определението на съда и отказите на РД „Охрана“ и затвора – гр. София да го изпълнят, става [публично известен](#) чрез статията на журналиста Росен Босев, публикувана на 4.12.2020 г. в електронния сайт „Капитал“ („Как правосъдното министерство отбеляза 70 години от Конвенцията за правата на човека. Дирекциите „Изпълнение на наказанията“ и „Охрана“ отказаха да конвоират задържан за погребението на майка му, въпреки че за това има съдебен акт, защото тълкуват закона по друг начин“).

Очевидно оповестяването като полезно средство за осъществяване на обществен контрол върху изпълнителната власт също не е способствало за мотивиране на органите на Министерството на правосъдието да изпълнят съдебния акт, защото на 7.12.2020 г. задържаният Д. е съобщил на съдебния секретар на състава по телефона, че не е бил конвоиран, и е изразил разочарованието си от това, че не е могъл да присъства на погребението на майка си.

Уважаема госпожо министър, обръщам се към Вас, защото съгласно чл. 12, ал. 1 – 3 ЗИНЗС прякото ръководство и контрол върху дейността на местата за лишаване от свобода се осъществява от Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, която е юридическо лице към министъра на правосъдието и е на бюджетна издръжка, а затворът в гр. София е териториална служба на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“. Съгласно чл. 391, ал. 1 ЗСВ Главна дирекция „Охрана“, която осъществява дейностите по охраната на органите на съдебната власт, също е към министъра на правосъдието. От описаните в ал. 3 на чл. 391 ЗСВ правомощия на Главна дирекция „Охрана“ е видно, че именно това е структурата, която обезпечава призоваването и конвоирането на лица в изпълнение на съдебни актове и за нуждите на правосъдието (т. 4, 5, 6). Видно е и това, че в цитираната разпоредба законът предвижда изчерпателно правомощията, които изискват упражняване на принуда спрямо граждани в изпълнение на съдебните актове. Законодателната идея е ясна – властта да се ограничават човешките права винаги е изчерпателно уредена в закона, което само по себе си също не е достатъчно, за да бъде легитимна. Наред с това се изисква, за да не противоречи на Конституцията и на защитата на основните права, прокламирани от ЕКПЧ и Хартата на основните права, принудата да бъде и пропорционална на преследваната цел.

В процесния случай съдът не е указал да се изпълнява принуда, а е разпоредил да се осъществи съдействие, т.е. не да се ограничава, а да се защити основно човешко право на лице, което е задържано по неприключило съдебно производство.

Вместо да изпълнят съдебния акт изброените държавни институции са приели, че съдебният акт не ги овластява да окажат съдействие. Нещо повече – те са счели, че могат да обсъждат съдържанието и основанието на съдебния акт и в крайна сметка съзнателно не са го изпълнили и също така съзнателно, въпреки припомнянето на осъждането на България по делото „Вецев“, са нарушили основното право на задържания. Следва специално да се подчертае, че това става въпреки решението на ЕСПЧ от миналата година по повод на правото на личен живот на задържания Вецев, който не е могъл да присъства на траурния ритуал на негов близък роднина. Настоящият казус е още по-неприемлив не само поради това, че държавата се превръща в нарушител-

рецидивист, а правният нихилизъм обхваща неизпълнение на международноправни задължения. Нетърпим е и защото за разлика от делото „Вецев“, по което ЕСПЧ приема, че до нарушение не би се стигнало, ако българският съд беше разгледал искането на задържания, в настоящия случай произнасяне на съда има, но то е игнорирано от органите на изпълнителната власт. Това надгражда правонарушението, тъй като отваря врата за административен произвол и за нарушаване на конституционния принцип на разделението на властите.

Съгласно чл. 413, ал. 1 НПК, чиято разпоредба е проекция на основния конституционен принцип на правовата държава – върховенството на закона, влезлите в сила съдебни актове са задължителни за всички учреждения, юридически лица, длъжностни лица и граждани. Поради това нито държавната администрация, нито дори друг съд може да преразглежда решения въпрос, а още по-малко – да влиза в спор с решаващия съд. Ценността на защитаваното благо е причината да се предвиди административнонаказателна отговорност по чл. 405, ал. 1 ЗСВ за неизпълнение на разпореждане на съдия, както и състав на престъпление, който криминализира възпрепятстването и осуетяването на изпълнението на съдебните актове по чл. 296, ал. 1 НК.

Позволявам си да маркирам базисните правни положения, защото, уважаема госпожо министър на правосъдието, мисля, че те дават ясна представа за институционалната криза, чието проявление е конкретният случай.

Не искам да бъде разбрана погрешно – случаят на г-н Д. сам по себе си изисква държавническа реакция, адресирана към самия увреден човек, защото на него му беше отнета възможността да присъства на погребението на майка си и това е бързвъзвратно непоправимо. В тази ситуация се изисква замесените държавни институции да дадат ясен знак, че са забелязали правонарушението, осъзнават своя противоположен принос, уважават скръбта на увредения от държавата гражданин и поднасят в уместна форма своето извинение.

Разумното държавно управление обаче изисква много повече от това. В деня, в който институциите към министъра на правосъдието отказаха да изпълнят съдебния акт и игнорираха значението на осъдителното решение на ЕСПЧ, стана известно, че Комитетът на министрите на Съвета на Европа е приел четвъртата за годината резолюция с констатацията, че България отказва да изпълни други решения на ЕСПЧ. Дори държавата да не бе постигнала с бездействието си този печален резултат, пак нямаше да е приемливо да позволим отчуждаването на държавните институции от тяхното конституционно и законово предназначение да укрепват законността и да зачитат човешкото достойнство и права. Случаят, за който Ви сезирам, има това преимущество да е много ясен, защото засяга ситуация, която е свързана

с въпроси от общата ни човешка компетентност, още повече в условията на пандемия в резултат на силно вирулентно заболяване и експанзия на смъртността – правото на зачитане на скръбта от смъртта на родител и на достойното сбогуване. Не се изисква никаква експертност, за да се разпознае съществуването на това основно човешко право. В такива ситуации нормалната човешка реакция, включително и на държавните служители, търси средство за изразяване на уважение и емпатия, а не пречки да се изпълни съдебният акт.

Настоящият случай освен ясен, във фактически план от гледна точка на възможностите за изпълнение на съдебния акт, е бил и много лесен. Не е имало никаква сериозна пречка (технически ресурсна или кадрова) в събота, когато няма интензивна необходимост от конвоиране на задържани лица за правосъдни дейности, двете дирекции в координация помежду си да осигурят транспортирането и охраната на задържания до гробището. Вярно е, че въпросът за изпълнението на съдебния акт във всяка правова държава би бил изначално изчерпан с констатацията за неговото съществуване, поради което представителите на двете дирекции към министъра на правосъдието не са могли изобщо да го обсъждат, за да не го изпълнят. Но е вярно и друго – за да се осигури общественото спокойствие и сигурност, ето сът на професиите, които по закон могат да прибегват до упражняване на принуда, никога не бива да се бюрократизира до нехуманна степен. От историята знаем всички рискове, които крие бюрократичният процес на управление на кадрите и латентната опасност такъв манталитет да се превърне в „баналност на злото”. Именно поради това е от съществено значение, че настоящият правен казус се отнася до базисното човешко право на всеки да изпрати близките си, както и на допустимия обхват на ограничаването му само когато са налице извънредни и изключителни обстоятелства, засягащи надделяващ колективен интерес и националната сигурност. Ако властта не се възприема като инструмент за защита на човешкото достойнство и права, то тогава сме изправени пред сериозна грешка в дефиниране на служебните приоритети, кадрови политики и критерии за подбор. А ако трябва да отстояваме хуманизма пред властта, то тогава наистина се намираме в сериозна институционална криза.

По изтъкнатите причини, уважаема госпожо министър на правосъдието, се обръщам към Вас с апел да вземете мерки, извън санкционните или наред с тях, които да преодолеят констатираните опасности за правовата държава, чрез:

– обучение на служителите от дирекциите на Министерството на правосъдието за съдържанието на принципа на правовата държава и за конкретните му практически проявления; за смисъла и значението на задължителната сила на съдебните актове;

– компетентен изчерпателен анализ на всички осъдителни решения на ЕСПЧ по българските дела и формулиране на конкретни предложения за изпълнението на всяко от тях, включително за преодоляване на предпоставките за всяко конкретно осъждане чрез адекватни политики – законодателни промени, обучение на кадрите, концепция за ценностен подбор за ръководните длъжности в структурите, които имат правомощия да упражняват принуда. Едва ли се нуждае от обосновка констатацията, че до настоящото нарушение на чл. 8 ЕКПЧ от страна на държавата нямаше да се стигне, ако своевременно след решението на ЕСПЧ по делото „Вецев“ то беше обсъдено в подходяща форма и с ефективни средства с органите, които са имали отношение към нарушението, както и ако бяха приети изменения на ЗСВ и ЗИНЗС. По отношение на анализа и формулирането на конкретни предложения за изпълнение на всяко осъдително решение на България от ЕСПЧ, сигурна съм, че можете да разчитате на достатъчно добре подготвени юридически експерти, включително от средите на съдийската общност, които биха се включили на доброволни начала, за да не се превръщат финансовите причини в поредна пречка за преустановяване на посегателствата срещу основните човешки права.

Избрах формата на писмото да е публична не само заради прозрачността, която дължим, но и защото, както стана очевидно от тъжния повод, по който Ви пиша, първоизточник за поредното нарушение на основно човешко право е погрешната ценностна йерархия на държавната служба и дефицити на правната култура. Ефектът на ценностна девалвация може да бъде преодолян ефективно единствено в диалог с гражданското общество и подходяща просветна работа.

С уважение: Мирослава Тодорова,
съдия в Софийския градски съд